

УДК 159.9

Д. Похілько¹, к. психол. н., с. н.с.

провідн. н.с. лаб. (ORCID 0000-0003-3374-8771)

А. Сичевський², к. психол. н.

¹Національний університет цивільного захисту України

²Державна служба України з надзвичайних ситуацій

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС ПІД ЧАС ВІЙНИ

В статті розглядається проблема психологічного забезпечення підрозділів ДСНС під час війни. У прифронтових областях персонал ДСНС знаходиться в ситуації постійної загрози життю, а отже потребує більш пильної уваги психологів ДСНС для збереження їхнього психічного та психологічного здоров'я.

Провідні науковці психологічного забезпечення в системі ДСНС (Оніщенко Н.В., Тімченко О.В., Сірко Р.І., Михлюк Е.І., Маргієва Я.О. та ін.) зазначають, що чим раніше провести психологічне втручання, тим меншими будуть руйнівні наслідки для психічного здоров'я травмованої особистості.

У 2024 році МВС України проводило анонімне онлайн-анкетування з метою оцінки психологічного стану персоналу ДСНС та якості організації психологічного забезпечення в ДСНС. Опитуванням охоплено 21714 осіб територіальних органів та підрозділів, підрозділів центрального підпорядкування ДСНС, навчальних закладів та наукових установ, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління ДСНС.

Встановлено, що психологічний стан персоналу ДСНС є позитивний (90,5%): дуже добрий (32,3%), добрий (39,3%), задовільний (18,9%). Головна причина погіршення психологічного стану – хронічна втома.

На сьогодні психологи ДСНС надають широкий спектр психологічних послуг: психоедукаційні заняття; навчальні лекції; індивідуальні психологічні консультації; групові психологічні консультації; групи підтримки; тренінги саморегуляції; ароматерапевтичні сесії; іпо/каніс/музико/арт-терапевтичні заняття тощо. Психологічне забезпечення в ДСНС організовано на високому рівні, зважаючи на те, що у 91% опитаних гарний психологічний стан, 76% не потребують психологічної підтримки та допомоги, 41% вірять у важливість своєї роботи, 36% оптимістичні та впевнені у собі, 34% задоволені результатами своєї діяльності.

Ключові слова: психолог ДСНС, психологічне забезпечення, психологічний стан, персонал ДСНС.

Актуальність проблеми дослідження. Психологічна служба в системі ДСНС функціонує з початку 2000-х років. Незважаючи на тривалий розвиток та зростання чисельності психологів навантаження на одного психолога не відповідає допустимим нормам. За визначеними нормами на 1 психолога повинно лягати

навантаження не більше 300 осіб штатної чисельності особового складу, рятувальників та працівників в особливий період) [4]. На сьогодні в деяких регіонах України показник навантаження на психолога втричі більше нормативного. Наприклад, у ГУ ДСНС у Закарпатській області на 1 психолога приходить 550 осіб особового складу (о/с); у ГУ ДСНС

Івано-Франківської області – 905 осіб о/с; у ГУ ДСНС у Миколаївській – 831 особа; у ГУ ДСНС у Полтавській області – 649 осіб; у ГУ ДСНС у Тернопільській області – 1142 осіб; у ГУ ДСНС у Хмельницькій області – 615 осіб та у ГУ ДСНС у Чернівецькій області 936 осіб. Це все вказує на необхідність комплектування вакантних або введення додаткових посад.

З початком повномасштабного вторгнення рф на територію України значно зросла кількість викликів ДСНС. До впливу негативних факторів, які в значній мірі впливають на рятувальника в надзвичайній ситуації, додалася ще щоденна вітальна загроза через постійні військові атаки [1; 2]. У прифронтових областях персонал ДСНС знаходиться в ситуації постійної загрози життю, а отже потребує більш пильної уваги психологів ДСНС для збереження їхнього психічного та психологічного здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні питання психологічного забезпечення в системі ДСНС ґрунтовно досліджено у роботах Оніщенко Н.В., Тімченка О.В., Сірко Р.І., Михлюка Е.І., Маргієвої Я.О., Платонова В.М., Кердивара В.В. та інших.

У роботах цих науковців представлені різноманітні підходи щодо здійснення психологічного супроводу персоналу ДСНС на різних етапах проходження служби, запропоновані алгоритми надання необхідної психологічної підтримки рятувальникам в очах надзвичайної ситуації, запропоновані програми психологічної корекції особового

складу після трагічних випадків тощо [1; 2].

Зважаючи на результати досліджень, можемо зазначити, що чим раніше відбувається психологічне втручання і чим швидше надано необхідну підтримку (першу психологічну допомогу чи екстрену психологічну допомогу), тим меншими будуть руйнівні наслідки для ментального здоров'я травмованої особистості [2; 3; 5].

Методика дослідження. У червні 2024 року МВС України проводило анонімне онлайн-анкетування з метою оцінки психологічного стану персоналу ДСНС та якості організації психологічного забезпечення в ДСНС. Анкетування проводилося за розробленою МВС анкетой, яка включала 34 питання, які стосувалися різних сфер діяльності респондента (професійна, особистісна, сімейна інші тощо).

В опитуванні взяли участь 21714 осіб територіальних органів та підрозділів, підрозділів центрального підпорядкування ДСНС, навчальних закладів та наукових установ, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління ДСНС.

Вибірка репрезентативна для системи ДСНС і відображає її загальну структуру. Серед опитаних особи рядового та начальницького складу (91,2%), держслужбовці (3,0%) та працівники (5,8%).

В групі досліджуваних представлені фахівці з різним досвідом служби: до 2 років (12,60%), від 2 до 5 років (16,89%), від 5 до 10 років (18,40%), від 10 до 15 років (17,30%), від 15 до 20 років (15,20%), від 20 до 25 років (12,80%) та більше 25 років

(6,81%). Це дозволяє оцінити потреби, проблеми та пріоритети службової діяльності у фахівців з різним строком проходження служби. Чоловіки складають 87,3%, жінки – 12,7%.

Вікова структура опитаних: від 30 до 40 років – 42,0%, від 40 до 50 років – 27,6%, від 25 до 30 років – 14,5%, від 20 до 25 років – 10,4%, більше 50 років – 4,96%, до 20 років – 0,54%.

Результати. За результатами дослідження персонал ДСНС свій стан здоров'я оцінює як приємлемий: добре (57%), задовільно (40%). Лише 3% вказали на проблеми зі здоров'ям. Серед основних проблем зі здоров'ям такі: погане самопочуття (0,6%), хронічні захворювання (0,4%), лікування (0,2%) і поранення (0,1%).

Взагалі можна сказати, що психологічний стан персоналу ДСНС позитивний (90,5%): дуже добрий (32,3%), добрий (39,3%), задовільний (18,9%). Головна причина погіршення психологічного стану – хронічна втома.

На поганий психологічний стан вказує лише 3% опитаних і це, зважаючи, на щоденну загрозу життю та здоров'ю і високу ймовірність повторних обстрілів, є низьким показником.

При більш глибокому аналізі психоемоційного стану встановлено, що переважна більшість опитаних відчують віру у важливість своєї роботи (40,9%), оптимізм та впевненість у власних силах, віру в свої високі досягнення (35,5%),

емоційне піднесення та задоволення результатами своєї діяльності (33,6%). Кожен п'ятий має бажання та активно працює над тим, щоб отримати підвищення по службі (21,4%).

Підсумовуючи, слід зазначити, що у персоналу ДСНС гарний психологічний стан і висока готовність до виконання завдань за призначенням.

У розрізі регіонів найбільше виснаження спостерігається у підрозділах Харківської області (дивитись табл.1). Незадовільний психологічний стан у Харківській області (12,82% від усіх опитаних, що визначили свій стан як поганий) можна пов'язати з надмірно напруженим режимом служби. На відміну від інших областей, підрозділи ДСНС у Харківській області несуть службу в режимі дві доби через чотири. Регіон щодня піддається обстрілам і особовий склад може дві доби (під час чергування) знаходитись на аварійно-рятувальних та інших невідкладних роботах у місцях ліквідації наслідків ракетних обстрілів, а інші чотири (під час відпочинку) бути об'єктом обстрілів. Тому психіка не встигає повноцінно відновлюватись. Власний незадовільний психологічний стан респонденти пов'язують з хронічною втомою, емоційним спустошенням, апатією та втратою інтересу і зацікавленості роботою. Саме ці показники вказують на професійне вигорання.

Табл. 1. Розподіл відповідей особового складу ДСНС щодо поганого психологічного стану по областяхми

Область	Кількість виборів (n)	Відсоток (%)
Вінницька	18	5,92
Волинська	6	1,97

Табл. 1. (Продовження)

Дніпропетровська	18	5,92
Донецька	6	1,97
Житомирська	8	2,63
Закарпатська	14	4,60
Запорізька	9	2,96
Івано-Франківська	8	2,63
Київська	23	7,56
Кіровоградська	9	2,96
Львівська	21	6,90
Миколаївська	10	3,28
Одеська	14	4,60
Полтавська	10	3,28
Рівненська	13	4,27
Сумська	6	1,97
Тернопільська	10	3,28
Харківська	39	12,82
Херсонська	7	2,30
Хмельницька	14	4,60
Черкаська	7	2,30
Чернівецька	10	3,28
Чернігівська	10	3,28
м. Київ	14	4,60

На виснаження фахівців ДСНС також вказують відповіді про необхідність піти у відпустку (55,9%) і думки про вихід на пенсію (6,2%). Тобто більше половини опитаних насамперед потребують фізичного і психологічного відновлення власних ресурсів.

Переважає більшість персоналу ДСНС не потребує психологічної підтримки та допомоги (75,8%), не зважаючи на те, що 56% опитаних у 2023-2024 рр. не приймали участь у жодному психологічному заході. Такі результати дозволяють констатувати, що більшість персоналу ДСНС може самостійно впоратись з психологічними проблемами та вирішити життєві складнощі професійного і особистого характеру. Також слід зазначити, що 44%

опитаних неодноразово брали участь у різних психологічних заходах: індивідуальні чи групові консультації (9%); тренінги (18%); лекції в онлайн чи офлайн форматі (23,2%); заняття з саморегуляції (3,7%); групи підтримки (1,5%); психодіагностичне вивчення (17,6%), психотерапевтичні сеанси (1,5%) тощо (сумарний показник становить 74,4%). Ці результати вказують на те, що персонал ДСНС, який дійсно потребує психологічної допомоги, самостійно звертається до психолога та має можливість обрати необхідні психологічні послуги. Незважаючи на складні умови професійної діяльності, постійні обстріли й необхідність виїзду психолога на місце ліквідації наслідків ворожих обстрілів для надання екстреної психологічної

допомоги постраждалому населенню, психологи ДСНС знаходять сили та час працювати з особовим складом.

Персонал ДСНС, який не бажає приймати участь у психологічних заходах і штатний психолог у

підрозділі відсутній, значно частіше оцінюють свій психологічний стан нижче (дивитись табл. 2). Це підтверджується результатами статистичної обробки даних.

Табл. 2. Показники психологічного стану персоналу ДСНС у підрозділах де є та де відсутній штатний психолог, (у %)

Стан	Є штатний психолог (n=14289)	Немає штатного психолога (n=1703)	ϕ
Дуже добрий	35,50	35,00	1,755*
Добрий	40,80	37,70	2,497**
Задовільний	17,45	20,95	3,389**
Посередній	5,17	5,00	0,351
Поганий	1,08	1,35	1,053

* p=0,05;
** p=0,01

Примітка: В підрозділах зі штатними психологами показники «дуже доброго» та «доброго» психологічного стану значно вищі. В підрозділах, де відсутні штатні психологи, більше опитаних оцінюють свій психологічний стан як «задовільний».

Зважаючи на отримані результати, слід зазначити, що половина персоналу ДСНС з підрозділів у яких відсутній штатний психолог мають лише досвід проходження психодіагностичного

вивчення (тестування), а не повноцінного психологічного супроводу (дивитись табл. 3). Психологічний супровід завжди передбачає вплив на особистість з метою покращення її психологічного стану.

Табл. 3. Показники досвіду персоналу ДСНС щодо участі у психологічних заходах, які не бажають брати в них участь (%)

Стан	Штатний психолог є (n=14289)	Штатний психолог відсутній (n=1703)	ϕ
Брав участь	35,47	28,19	6,124**
Групи підтримки	1,31	0,10	6,475**
Заняття з саморегуляції	0,71	0,23	2,575**
Індивідуальні консультації	1,80	1,47	0,897
Групові консультації	-	0,99	-
Лекції	4,22	3,58	1,209
Лекції онлайн	5,45	4,52	1,755*
Психодіагностичне вивчення (тестування)	9,66	10,74	1,553
Психотерапевтичний сеанс	0,23	-	-

Табл. 3. (Продовження)

Тренінги	12,09	9,10	3,823**
* p=0,05; ** p=0,01			

Примітка: В підрозділах зі штатними психологами значно більше персоналу, який брав участь у психологічних заходах. Статистично значущі відмінності спостерігаються за усіма психологічними заходами, окрім «індивідуальних консультацій» і «психодіагностичним вивченням (тестуванням)».

На підставі вище наведеного та з урахуванням умов війни і високого психоемоційного навантаження на персонал ДСНС рекомендується збільшити штатну чисельність психологів ДСНС з метою психологічного забезпечення всього особового складу, рятувальників та працівників територіальних органів та підрозділів, підрозділів центрального підпорядкування ДСНС, навчальних закладів та наукових установ, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління ДСНС.

На сьогодні психологи ДСНС надають широкий спектр психологічних послуг: психо-едукативні заняття; навчальні лекції; індивідуальні психологічні консультації; групові психологічні консультації; групи підтримки; тренінги саморегуляції; ароматерапевтичні сесії; іпо/каніс/музико/арт-терапевтичні заняття тощо.

Насамперед це вказує як на високий рівень професійної підготовки психологів ДСНС, так і на використання індивідуального підходу у психологічному супроводі персоналу ДСНС (коли психолог підбирає необхідні заходи психологічної допомоги, з урахуванням особистісних особливостей кожного фахівця ДСНС).

На даний час 74,4% персоналу ДСНС не бажають брати участь у психологічних заходах. При цьому слід врахувати, що стільки ж опитаних (75,8%) не мають потреби у психологічній підтримці, а 21,3% не бачать в цьому сенсу (зважаємо на те, що 90,5% оцінюють свій психологічний стан як «гарний»).

Зважаючи на аналіз результатів анкетування, вважаємо, що відбулося перенасичення психологічними заходами під час психологічного супроводу службової діяльності персоналу ДСНС.

Висновки. Психологічне забезпечення в ДСНС організовано на високому рівні, зважаючи на те, що 91% респондентів вважають гарним свій психологічний стан, 76% - не потребують психологічної підтримки та допомоги, 41% - вірять у важливість своєї роботи, 36% - оптимістичні та впевнені у собі, 34% - задоволені результатами своєї діяльності.

Професійний рівень психологів достатній для ефективного психологічного забезпечення в системі ДСНС. В роботі успішно використовується індивідуальний підхід до надання психологічної допомоги та підтримки. Однак навантаження на психолога не відповідає допустимим нормам і

вказує на необхідність введення додаткових посад.

Література

1. Onishchenko N. Psychosocial assistance within the framework of the social rehabilitation process: prospects for recuperation and reintegrative outcomes. *Brazilian Journal of Education, Technology and Society (BRAJETS)*. V.16, n.se.3, 2024. P.155-164. DOI: <https://doi.org/10.14571/brajets.v16.nse2.155-164>.
2. Timchenko O., Onishchenko N. Ukrainian rescuers in local armed conflict conditions: how does it affect the psyche? - *Minerva Psychiatry*, 63(2), P. 159-170. DOI: 10.23736/S2724-6612.21.02242-9.
3. Дії підрозділів ДСНС в умовах воєнного стану: Навчальний

посібник // За заг.ред М.Коваля. Львів 2023 – 308 с.

4. Наказ МВС від 31.08.2017 № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій». - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17/print>.

5. Психологічне інформування професійних контингентів про можливі негативні психологічні наслідки діяльності в умовах впливу стрес-факторів підвищеної інтенсивності та шляхи їхнього подолання: Практичний посібник / В.В. Кердивар, М.І. Краснокутський, Я.О. Овсяннікова, В.М. Платонов, Д.С. Похілько, Л.А. Перелигіна, О.В. Тімченко // За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. Х.: Факт, 2024. 228 с.

D. Pokhilko¹, Ph.D. in Psychology, Leading researcher of Laboratory

A. Sychevskiy², Ph.D. in Psychology

¹National University of Civil Protection of Ukraine

²State Emergency Service of Ukraine

PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR SES UNITS DURING THE WAR

The article addresses the issue of psychological support for the State Emergency Service (SES) units during the war. In frontline areas, SES personnel face constant life-threatening situations and thus require increased attention from SES psychologists to maintain their mental and psychological health.

Leading researchers in the field of psychological support within the SES system (N.V. Onishchenko, O.V. Timchenko, R.I. Sirko, E.I. Mykhlyuk, Y.O. Margieva, and others) emphasize that the sooner psychological intervention is provided, the less severe the destructive effects on the mental health of a traumatized individual will be.

In 2024, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine conducted an anonymous online survey to assess the psychological state of SES personnel and the quality of psychological support within the SES. The survey covered 21,714 individuals from territorial bodies and units, central SES divisions, educational institutions, research institutes, enterprises, establishments, and organizations under the SES management.

It was found that the psychological state of SES personnel is generally positive (90.5%): very good (32.3%), good (39.3%), and satisfactory (18.9%). The main reason for deterioration in psychological state is chronic fatigue.

Currently, SES psychologists provide a wide range of psychological services, including psycho-educational sessions, training lectures, individual psychological consultations, group

consultations, support groups, self-regulation training, aromatherapy sessions, and various therapies, such as equine-assisted, canine-assisted, music, and art therapy. Psychological support in the SES is organized at a high level, as 91% of respondents reported good psychological health, 76% did not require psychological support, 41% believed in the importance of their work, 36% were optimistic and confident, and 34% were satisfied with their performance results.

Keywords: SES psychologist, psychological support, psychological state, SES personnel.

References

1. Onishchenko N. (2024) Psychosocial assistance within the framework of the social rehabilitation process: prospects for recuperation and reintegrative outcomes. *Brazilian Journal of Education, Technology and Society (BRAJETS)*. V.16, n.se.3. P.155-164. DOI: <https://doi.org/10.14571/brajets.v16.nse2.155-164>. [in English].

2. Timchenko O., Onishchenko N. (2022) Ukrainian rescuers in local armed conflict conditions: how does it affect the psyche? // *Minerva Psychiatry*, 63(2), P. 159-170. DOI: 10.23736/S2724-6612.21.02242-9. [in English].

3. Dii pidrozdiliv DSNS v umovakh voiennoho stanu: Navchalnyi posibnyk. [Actions of SES Units under Martial Law: Training Manual] // *Za zah.red M. Kovalia*. Lviv, 2023. 308 p. [in Ukrainian].

4. Nakaz MVS vid 31.08.2017 № 747 «Pro zatverdzhennia Poriadku psykhologichnoho zabezpechennia v Derzhavnii sluzhbi Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii». [On the Approval of the Procedure for

Psychological Support in the State Emergency Service of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17/print>. [in Ukrainian].

5. Psykhologichne informuvannia profesiinykh kontynhentiv pro mozhlyvi nehatyvni psykhologichni naslidky diialnosti v umovakh vplyvu stres-faktoriv pidvyshchenoi intensyvnosti ta shliakhy yikhnoho podolannia: Praktychnyi posibnyk. [Psychological Briefing for Professional Contingents on Potential Negative Psychological Consequences of Activity under High-Intensity Stress Factors and Ways to Overcome Them: A Practical Guide] / V.V. Kerdyvar, M.I. Krasnokutskyi, Ya.O. Ovsiannikova, V.M. Platonov, D.S. Pokhilko, L.A. Perelyhina, O.V. Timchenko // *Za zah. red. prof. O.V. Timchenka*. Kh.: Fakt, 2024. 228 p. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії: 13.10.2024

Прийнята до друку: 26.10.2024